

Sygn. akt II UK 17/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 sierpnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska

w sprawie z wniosku A.K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o wysokość kapitału początkowego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 sierpnia 2007 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 września 2006 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Ubezpieczona A. K. w odwołaniach od kolejnych decyzji wydawanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, w przedmiocie ustalenia wysokości kapitału początkowego, domagała się zaliczenia okresu zatrudnienia w Czechosłowacji od dnia 7 sierpnia 1986 r. do dnia 31 grudnia 1990 r. oraz przyjęcia – przy ustalaniu podstawy wymiaru kapitału początkowego – tzw. dochodów zastępczych z lat 1989 – 1990. Organ rentowy nie uwzględnił tego okresu w wyliczeniu kapitału początkowego twierdząc, że w tym czasie w Polsce nie została opłacona składka na ubezpieczenie społeczne, a także dlatego, że z tytułu tego zatrudnienia ubezpieczona może ubiegać się o świadczenie z czeskiej instytucji ubezpieczeniowej.

Wyrokiem z dnia 15 marca 2006 r. Sąd Okręgowy, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił decyzję z dnia 10 stycznia 2006 r. i zobowiązał organ rentowy do uwzględnienia przy ustaleniu wartości kapitału początkowego zatrudnienia w Czechosłowacji. W ocenie Sądu pierwszej instancji, z zaświadczenia wystawionego przez zagranicznego pracodawcę wynikało, że ubezpieczona została skierowana do pracy w Czechosłowacji w ramach współpracy międzynarodowej. W spornym okresie pracowała w T. i była ubezpieczona w czeskosłowackiej instytucji ubezpieczeniowej, w związku z czym okres ten Sąd zaliczył przy ustalaniu kapitału początkowego na podstawie art. 174 ust. 3 w związku z art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r., Nr 39, poz. 353 ze zm.).

W apelacji organ rentowy zarzucił, że uwzględnienie spornego okresu przy ustalaniu kapitału początkowego spowodowałoby dwukrotne naliczenie jednego okresu ubezpieczenia, nieprzewidziane w art. 174 ust. 3 ani w art. 15 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, gdyż – zgodnie z postanowieniami umowy między Rzeczypospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką o ubezpieczeniu społecznym z dnia 5 kwietnia 1948 r. (Dz. U. z 1949 r. Nr 6, poz. 34 ze zm.) - praca w Czechosłowacji daje prawo do świadczeń z czeskiej instytucji ubezpieczeniowej.

Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 13 września 2006 r. uchylił zaskarżony wyrok oraz decyzję organu rentowego z dnia 10 stycznia 2006 r. i przekazał do ponownego rozpoznania organowi rentowemu kwestię dotyczącą uwzględnienia dochodów uzyskanych za granicą od dnia 7 sierpnia 1986 r. do dnia 31 grudnia 1990 r. (pkt I), a w pozostałej części – co do uwzględnienia okresu tej pracy w wyliczeniu kapitału początkowego – apelację oddalił (pkt II). Oparł się na regulacji przewidzianej w art. 174 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, stanowiącej, że przy ustalaniu kapitału początkowego przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy okresy składkowe, o których mowa w art. 6 ustawy. W ocenie Sądu Apelacyjnego, skoro Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczona była zatrudniona w Czechosłowacji w ramach skierowania organu zatrudnienia, za zgodą właściwych władz polskich i w oparciu o stosowne porozumienia międzynarodowe, to prawidłowo zaliczył ten okres jako składkowy do ustalenia kapitału początkowego na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 1c ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Jednocześnie Sąd nie podzielił zastrzeżeń organu rentowego co do tego, że możliwość wystąpienia o świadczenia z czeskiej instytucji ubezpieczeniowej w przyszłości stanowi przeszkodę dla uwzględnienia w ustaleniu kapitału początkowego okresu pracy na tamtym terenie, zaznaczywszy, iż jeżeli z tytułu zatrudnienia za granicą wnioskodawczyni w przyszłości nabędzie prawo do świadczenia, to wysokość kapitału początkowego zostanie zweryfikowana po wyłączeniu okresu tej pracy.

Skarga kasacyjna organu rentowego, obejmująca wyrok Sądu Apelacyjnego w części oddalającej apelację (pkt II), z wnioskiem o uchylenie wyroku w tej części i jego zmianę przez nieuwzględnienie w wyliczeniu kapitału początkowego okresu zatrudnienia ubezpieczonej w Czechosłowacji od dnia 7 sierpnia 1986 r. do dnia 31 grudnia 1990 r., została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego – art. 174 ust. 1 i 2 pkt 1 w związku z art. 6 ust. 2 pkt 1c ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez uznanie okresu pracy za granicą za okres składkowy podlegający zaliczeniu do ustalenia kapitału początkowego, mimo zwolnienia z obowiązku opłacania składek w polskiej instytucji ubezpieczeniowej. W

ramach tej podstawy skarżący wskazał także na naruszenie art. 14 ust. 1-3 w związku z art. 1 ust. 4a umowy między Rzeczypospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką o ubezpieczeniu społecznym z dnia 5 kwietnia 1948 r. i w związku z art. 91 ust. 1 Konstytucji przez nieuwzględnienie zasady obowiązującej w każdym z umawiających się państw, że okres pracy obywatela drugiego państwa trwającej dłużej niż 6 miesięcy stanowi podstawę do przyznania świadczenia w tym państwie, w którym praca była wykonywana.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej organ rentowy podniósł, że zgodnie z art. 174 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wysokość kapitału początkowego, ustalona na zasadach określonych w art. 53 ustawy, jest zależna od stażu ubezpieczeniowego obejmującego okresy składkowe wymienione w art. 6 ustawy oraz od podstawy wymiaru świadczenia, którą zgodnie z art. 15 ust. 1 ustawy stanowi przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub na ubezpieczenie społeczne na podstawie przepisów prawa polskiego. Wniosek stąd, że art. 6 ust. 2 ustawy należy odnieść do ubezpieczenia na podstawie prawa polskiego, a więc kapitał początkowy, który będzie stanowił podstawę do ustalenia wysokości świadczenia i do jego wypłaty przez polską instytucję ubezpieczeniową, może być ustalany łącznie na podstawie składek zgromadzonych w tej (polskiej) instytucji.

Na poparcie swego stanowiska skarżący przytoczył wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 grudnia 2004 r., III Aua 1768/03, w którym stwierdzono, że przy obliczaniu kapitału początkowego organ rentowy powinien uwzględniać tylko okresy opłacania składek do polskiej instytucji ubezpieczeniowej, oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14 maja 2004 r., III AUa 899/03 (OSA 2005 nr 2, poz. 7), w którym przedstawiono pogląd, że przy uwzględnianiu okresu zatrudnienia za granicą do celów ustalenia wartości kapitału początkowego należy mieć na względzie nie tylko art. 174 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, lecz także umowy o ubezpieczeniu społecznym łączące Polskę z krajem, w którym praca była wykonywana.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Zgodnie nowymi zasadami ustalania emerytury dla osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r., przy obliczaniu jej wysokości uwzględniana jest suma składek na ubezpieczenie emerytalne zaewidencjonowana na indywidualnym koncie ubezpieczonego po dniu 1 stycznia 1999 r. oraz kwota tzw. kapitału początkowego wyprowadzona z odtworzenia sumy składek, które nie zostały zaewidencjonowane przed tym dniem. To „odtworzenie” polega na wyliczeniu wysokości kapitału początkowego; zależy ona od liczby okresów składkowych i nieskładkowych przebytych w ubezpieczeniu przed tym dniem, od wysokości wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne przed 1999 r. oraz od współczynnika służącego obliczeniu tzw. „części socjalnej”. Stosownie do art. 174 ust. 2 w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2004 r. (por. art. 1 pkt 42a ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 121, poz. 1264), przy ustalaniu kapitału początkowego przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy okresy składkowe, o których mowa w art. 6, okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 5, oraz okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 1 – 4 i 6 – 12, w wymiarze nie większym niż określony w art. 5 ust. 2.

Uwzględniając, że wymienione w art. 174 ust. 2 okresy ubezpieczenia nie pokrywają się w całości z ich katalogiem obejmującym art. 6 – 10 ustawy i nie ma wśród nich ujętych w art. 8 okresów ubezpieczenia za granicą regulowanego umowami międzynarodowymi, należy uznać podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia postanowień umowy między Rzeczypospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką o ubezpieczeniu społecznym podpisanej w Warszawie dnia 5 kwietnia 1948 r. (Dz.U. Nr 6, poz. 34) za bezprzedmiotowe. Należy także mieć na względzie, że umowa międzynarodowa nie reguluje kwestii ustalania wymiaru świadczeń, a jej postanowienia obejmują wyłącznie wzajemne uwzględnianie okresów ubezpieczenia na terytorium drugiego państwa oraz przekazywanie świadczeń do państwa miejsca zamieszkania osoby uprawnionej oraz że dla warunków powstania prawa i ustalenia wysokości świadczenia właściwe są przepisy prawa obowiązujące w miejscu zamieszkania (por. uchwałę Sądu

Najwyższego z dnia 26 maja 1978 r., II UZP 5/78, OSNCP 1979 nr 1, poz. 5 z glosą S. Szymańskiej, Nowe Prawo 1979 nr 12, s. 116).

Stosownie do tych przepisów, obowiązujących w Polsce – art. 6, stosowanego w związku z art. 174 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jako okresy pracy za granicą uwzględniane w wyliczeniu kapitału początkowego wymienione zostały dwa różne okresy: okresy pracy w organizacjach międzynarodowych, zagranicznych instytucjach i w zakładach, do których zostali skierowani w ramach współpracy międzynarodowej lub w których obywatele polscy byli zatrudnieni za zgodą właściwych władz polskich, niewymaganej w stosunku do pracowników, którzy wyjechali za granicę przed dniem 9 maja 1945 r. (lit. c) oraz okresy pracy u innych pracodawców zagranicznych, pod warunkiem opłacenia w okresie pracy za granicą składek na ubezpieczenie społeczne w Polsce (lit. d). Obydwa te okresy charakteryzują się tym, że mimo wykonywania zatrudnienia w innym państwie, praca ma takie samo znaczenie dla polskiej instytucji ubezpieczeniowej, jakby była wykonywana w Polsce, z tym elementem różniącym, że w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c kwestię opłacania składek na ubezpieczenie w którymkolwiek z państw pomija się, natomiast w art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d. istnienie wpływów do polskiej instytucji ubezpieczeniowej uwypukla. Rozróżnienie to wynika z zaopatrzeniowego charakteru ubezpieczenia społecznego przed reformą, w którym prawo do świadczeń nie było bezwzględnie warunkowane opłaceniem składek, a istotne znaczenie miało wykonywanie zatrudnienia. Świadczenia przysługiwały z tytułu pracy, dlatego też, jeżeli umowy międzynarodowe przewidywały transfer i pracę obywateli polskich na rzecz zagranicznych pracodawców, to praca świadczona w ramach tych umów była traktowana była na równi z zatrudnieniem w Polsce i uwzględniana na tych samych zasadach, jak to zatrudnienie. Stąd praca obywateli polskich za granicą, objęta takimi umowami, uwzględniana jest przy ustalaniu prawa i wysokości świadczeń, także poprzez wyliczenie kapitału początkowego bez względu na opłacanie składek na ubezpieczenie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2006 r., I UK 356/05, OSNP 2007 nr 13-14, poz. 202).

Opłacanie składek na ubezpieczenie społeczne w Polsce, któremu w skardze kasacyjnej nadano zasadnicze znaczenie przy ustalaniu kapitału

początkowego, nie dotyczyło więc pracowników wysyłanych do pracy za granicą, lecz tylko zatrudnienia, które obywatele polscy podejmowali w drodze bezpośrednich uzgodnień i umów zawieranych z pracodawcami zagranicznymi (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy). Składki z tego tytułu mogły być dobrowolnie wnoszone do polskiej instytucji ubezpieczeniowej dopiero na podstawie art. 26 ust 3 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu (Dz.U. Nr 75, poz. 446 ze zm.) w związku z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie trybu dokonywania wpłat na Fundusz Pracy z tytułu zatrudnienia za granicą u pracodawców zagranicznych oraz trybu uiszczania składek na ubezpieczenie społeczne (Dz.U. Nr 122, poz. 542).

Powiązanie tych regulacji z okresem pracy ubezpieczonej w Czechosłowacji, stanowiące kwestię właściwej subsumcji art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c, przy ustaleniu, że składka z tytułu jej zatrudnienia w Czechosłowacji do dnia 31 grudnia 1990 r. nie była odprowadzana w Polsce, wymagało rozważenia, czy przedstawione przez ubezpieczoną zaświadczenie z dnia 30 listopada 1990 r. potwierdzało, iż zatrudnienie ubezpieczonej odbywało się na podstawie umowy zawartej między Rzeczypospolitą Polską i Republiką Czechosłowacką lub zawartych w jej wykonaniu porozumieniach międzyrządowych, jak np. umowa zawarta między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej o współpracy w zakresie zatrudnienia obywateli Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w uspołecznionych przedsiębiorstwach gospodarczych Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej z dnia 17 lipca 1972 r. oraz zawartego w jej wykonaniu porozumienia między Ministrem Pracy Płac i Spraw Socjalnych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Federalnym Ministerstwem Pracy i Spraw Socjalnych Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej w sprawie czasowego zatrudniania pracowników polskich w uspołecznionych przedsiębiorstwach gospodarczych Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ k.p.c.).